

Gertruda Sowińska
Archiwum Państwowe w Zamościu
Archiwariusz Zamojski 2002, t. I, s. 5-7

Hipolit Koziół (1907-1987)

Streszczenie: Artykuł jest krótkim podsumowaniem działalności Hipolita Koziół, pierwszego kierownika Powiatowego Archiwum w Zamościu.

Słowa kluczowe: Koziół, Zamość, archiwum, nauczyciel, wystawa

Urodzony 14 maja we wsi Kalinowice Ordynackie k. Zamościa. Syn Józefa, murarza i Marianny z Gwiazdowskich. Szkołę powszechną (czteroklasową) ukończył w Kalinowicach, a następnie uczęszczał do gimnazjum w Zamościu. Będąc w klasie czwartej, przeniósł się do Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Szczepleszynie. Po ukończeniu seminarium w 1928r. rozpoczął pracę w szkołach powszechnych powiatu biłgorajskiego: Komodzie, Rakówce, Łukowej. W 1935r. ukończył Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski w Warszawie w grupie humanistycznej. 1 września 1937r. przeniósł się do szkoły powszechnej w Ruszowie w powiecie zamojskim, której był kierownikiem.

Tutaj zastał go wybuch II wojny światowej. Pozbawiony pracy z chwilą wysiedlenia Ruszowa, przeniósł się do Krzeszowa w powiecie biłgorajskim, gdzie powierzono mu kierownictwo Spółdzielni Spożywców. W okresie okupacji niemieckiej wchodził w skład Tajnej Organizacji Nauczycielskiej. Brał udział w tajnym nauczaniu w zakresie szkoły średniej i powszechnej w powiecie biłgorajskim. Od września 1944r. pracował w szkołach powszechnych Zamościa. Pracę archiwisty podjął 1 sierpnia 1950. Był organizatorem i kierownikiem Powiatowego Archiwum Państwowego przez 10 lat. Utrzymanie licznej rodziny, troska o wychowanie i wykształcenie dzieci wymagało podejmowanie dodatkowych zajęć. Stąd jego jednoczesna praca w szkole powszechnej dla pracujących. W archiwum zabezpieczył, przejął i opracował wiele cennych zespołów mających istotne znaczenie dla historii tego regionu, m.in.: Akta miasta Zamościa (1810-1939), instytucji kredytowych, spółdzielczych, zakładów

przemysłowych, szkół i gimnazjów z okresu międzywojennego, a także akta powiatowych komitetów opiekuńczych (z okresu wojny) oraz starostwa powiatowego i powiatowej rady narodowej (lata powojenne). Penetrował teren w poszukiwaniu akt podworskich. Przejął znaczną część akt Ordynacji Zamojskiej i fragmenty akt urzędu okresu zaborów; prowadził na szeroką skalę akcję popularyzacyjną. Organizował konferencje archiwalne na temat znaczenia zbiorów i ich zabezpieczenia. Przygotował wystawy archiwalne: „Zamość i Zamojszczyzna w dokumencie 1567-1944 (czerwiec 1957); „Krasnystaw dawniej i dziś w świetle dokumentów archiwalnych” (wrzesień 1958); „Dzieje Zamojszczyzny w afiszach, ulotkach, ogłoszeniach i odezwach” (sierpień 1960). W 1961 H. Kozioł przeniósł się (na krótko) do Oryszewa pow. Grodzisk Mazowiecki, podejmując pracę w zakładzie poprawczym. Stamtąd wrócił do Zamościa, pracując już tylko jako nauczyciel – do czasu przejścia na emeryturę 1 września 1969r. Jako nauczyciel kontraktowy pozostawał w szkole nr 2 do końca sierpnia 1974r. Udzielał się społecznie w środowisku wiejskim w ZMW „Wici”. Po wyzwoleniu związany był z PSL. Od 1944r. był radnym miejskim. Organizował, wspólnie z innymi, oddział powiatowy ZNP (w latach 1945-47 pełnił funkcję prezesa). Do działalności związkowej powrócił w październiku 1956r. Był w gronie inicjatorów tworzonego w 1957r. Koła Miłośników Zamościa i Zamojszczyzny, które nie doczekało się prawnej rejestracji. Jako początkujący nauczyciel na łamach pisma nauczycielskiego „Głos Zamojszczyzny” poruszał, obok tematyki społeczno-oświatowej, bolączki życia szkolnego. Był autorem artykułów o treści historycznej, które ukazywały się w prasie codziennej i periodykach, m.in. *Prawda o „Hołdzie Pruskim” w Zamościu* („Sztandar Ludu”, 1959, nr 218), *W dwudziestą piątą rocznicę strajku nauczycielskiego w 1937r.* („Nauczyciel Szkoła Środowisko” Biuletyn Wyd. Pedagog. ZNP, 1962, nr 1), *Zamojszczyzna oskarża* („Sztandar Ludu” 1963, nr 127-129), *W pięćdziesiątą rocznicę założenia Seminarium Nauczycielskiego w Zamościu* („Sztandar Ludu”, 1966, nr 268), *Sylwetki działaczy ZNP w Zamościu* („Ognisko Nauczycielskie Męskie”, 1969, nr 3), *Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie im. Zamoyskich w latach 1927-1934* [w:] *Zakłady kształcenia Nauczycieli w Szczepleszynie i ich wychowankowie*, Lublin 1975. Pozostawił kilka prac w maszynopisie dotyczących historii oddziału zamojskiego ZNP i ludzi z nim związanych oraz monografię rodzinnej wsi Kalinowice. Za działalność zawodową i społeczną był odznaczony brązowym medalem „Za długoletnią służbę” (1938), Złotą odznaką Związkową (1956), Złotym Krzyżem Zasługi (1956), Odznaką 1000-lecia Państwa Polskiego (1966), medalem „Zasłużony dla Zamojszczyzny”, medalem KEN, medalem „Zasłużony

Nauczyciel PRL” (1979), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1972) i Krzyżem
Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1985). Żonaty od 1929r. z Czesławą Kargol, nauczycielką.
Miał ośmioro dzieci: Danutę Zofię (ur. 1930), Urszulę Kazimierę (ur. 1931), Zbigniewa Grzegorza
(ur. 1938), Lecha Józefa (ur. 1939), Stanisława Tomasza (ur. 1943), Jadwigę (ur. 1947), Andrzeja
Henryka (ur. 1949), Elżbietę (ur. 1959). Jego córka Urszula Koziół jest znaną współczesną poetką
i pisarką. Zmarł w Zamościu 12 maja 1987 r., pochowany na miejscowym cmentarzu Parafialnym.

Bibliografia:

Źródła:

Archiwum Państwowe w Zamościu:

Akta osobowe Henryka Koziola;

Sprawozdanie z działalności PAP Zamość;

I Liceum i Gimnazjum im. J. Zamoyskiego w Zamościu;

Koło Miłośników Zamościa i Zamojszczyzny;

Archiwum Państwowe w Lublinie:

Akta osobowe;

Informacje uzyskane od żony Henryka, Czesławy Koziół z domu Kargol.

Literatura:

J. Doroszewski *Szkolnictwo na Zamojszczyźnie w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, „Rocznik Zamojski”, t. 1,
Zamość 1984, s. 164-169;

Skład osobowy kierownictwa tajnej oświaty w czasie okupacji hitlerowskiej 1939-1945, wstęp i opr. T. Szczechura,
„Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1975, nr 4, s. 561-564;

„Tygodnik Zamojski” z 22 V 1987, nr 21;

1027: Zbiór akt Hipolita Koziola 1907-1987, nauczyciela, archiwisty i regionalisty, 1923-1978, sygn. 7 - Akta
osobowe nauczyciela Szkoły Podstawowej Hipolita Koziola, 1932-1970, APZ